

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITIČNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRAŠANJA

LETO III. — Štev. 6.

NOVO MESTO, 8. FEBRUARJA 1952

CETRTLETNA NAROČNINA 100 DIN

IZHAJA VSAK PETER

Ob prazniku trškogorskih združnikov

Ze tretjič po ustanovitvi so se združniki na Trški gori zbrali k rednemu letnemu občnemu zboru. Ze tretjič so lahko z zadovoljstvom ugotovili, da se njihova združna krepi iz leta v leto in da so zato tudi njihovi uspehi vedno večji. Upravičeno so letošnji 27. januar, dan letnega občnega zbora zadrage, imenovali za največji praznik. Ta dan so se pogovorili o dosedanjem delu, sprejeli nova združna pravila, izvolili nov upravni in nadzorni odbor, se pogovorili o bodočem delu in razdelili zaslužek po delovnih dnevih.

Od tedna do tedna

V torek se je končalo šesto zasedanje Generalne skupščine OZN. Kljub mnogim govornikom, ki so imeli prečesto-krat le propagandni namen, beleži to zadnje zasedanje vendar le precej uspehov, posebno še za nas, ko nas je ves svet moralno podprl pri opozorilu kominformovskim sosedom, naj končno prenehajo z iztivanjem. Kominformovski blok je ostal osamljen, to pa zaradi tega, ker oboroženi napadi (Koreja), nesramna iztivanja (na naših mejah) in brezobzirno izkoriščanje podložnih držav odlično nasprotuje temu, kar so imeli ruski zastopniki in njihovi sluge ob vsaki priložnosti na jeziku.

Zadnje zasedanje je bilo značilno tudi zato, ker je pokazalo, da se velesile nasploh težko odrekajo privilegiranimu položaju zaradi svoje gospodarske in zavojevne moči. Mir na svetu je tesno povezan z blagostanjem. Ni čudno, da so male države prišle v spor z velesilami v primerih, ko so zahtevale, naj bi bila finančna podpora dodeljevana preko OZN, kar bi preprečilo zahtevo po političnih koncesijah, in ko so zahtevale, naj bi v načela o človeških pravicah hkrati vnesli tudi gospodarske pravice.

Moč OZN pa je tudi v tem, da danes ni opravičila, naj bi se sklepali posebni pakti, kakor hoče na primer Sovjetska zveza pakt petih velesil. Načela Združenih narodov določajo sožitje na svetu, kdor si želi kaj drugega, se pač boji s svojimi zahtevami pred svetovno javnost. To se je tudi pokazalo, ko Višinski ni upal povedati na zasedanju, kaj pravzaprav hoče s svojim paktom. Ko ga je naš delegat upravljal za to, je napadel Jugoslavijo. To je bil ves njegov odgovor.

Politični odbor OZN se je ukvarjal tudi z vprašanjem Koreje. Odločil je, da bo sklicana Generalna skupščina, čim bo sklenjen premirje, in odločila naj bi o nadaljnjem razvoju korejskega vprašanja. Sklicana pa bo tudi v primeru, če bi se zgodilo kaj posebnega, če bi bila pogajanja na primer prekinjena. Ta sklep je resen opomin agresorju.

Temu opominu pa je treba dodati še zelo resna opozorila Kitajski s strani Amerike, ki jih je deloma podprl tudi Churchill ob zadnjem obisku pri Trumanu. V Ameriki so namreč krogi, ki se ukvarjajo z mislijo bombardiranja oporišč na kitajskem ozemlju, predvsem v Mandžuriji. To pa je politika nekdanjega pustolovskega generala Mac Arthura, ki je bil posebno zaradi teh svojih težnjav odstavljen. In zdaj v Washingtonu kaj radi razpravljajo o taki možnosti, čeprav so jo prej obsodili. Čez 100.000 vojakov so ZDA izgubile na korejski fronti in mnoge družine so bile prizadete. Blizu pa se tudi volitve novega predsednika, zato so maščevalni načrti mnogim ameriškim politikom primerno agitacijsko geslo. Vendar taka politika ne bi prinesla rešitve, prej razširitev požara, ki bi nevarno ogrozil svetovni mir. Ruski in kitajski imperialisti bi si morda to celo želeli.

Koliko je Churchill soglašal s tako politiko, razpravljajo sedaj v Angliji poleg še o enem osrednjem vprašanju za angleško gospodarstvo: o razveljavljenju laburističnega ukrepa o podražavljenju jeklarne industrije. To nameravajo konservativci namreč v kratkem izvesti s svojo večino v parlamentu. Čeprav je Anglijo presenetila novica, da je v sredo umrl kralj in ga bo na prestolu zamenjala princesa Elizabeta, ne bo ta dogodek prekinil ostre debate o teh osnovnih gospodarskih vprašanjih.

Močan ugled si pridobiva v boju za delavske pravice in utrjevanje socialističnih pozicij v angleškem gospodarstvu vodja laburistične leve Bevan, ki je bil lani pri nas na obisku in se je posebno zanimal za delavske svete. Stališče laburistov je med ljudstvom tako odobravan, da je anketa Gallupovega instituta za raziskovanje javnega mnenja pred nekaj dnevi ugotovila, da raste med volivci privržnost laburistični stranki in da če bo to trajalo naprej, Churchill s svojo konservativno vlado ne bo imel dolgo več večine med ljudstvom. Churchillova vlada se tega zaveda in bo le z veliko težavo izvajala svoj program, posebno ker imajo laburisti v svojih rokah sindikalne organizacije, ki lahko vsak čas s stavkami nastopijo proti takim ukrepom, ki bi spodkopali temeljne pridobitve delavstva.

Z zadovoljstvom so združniki sprejemali plačilo, ki znaša 230 dinarjev za vsak opravljeni delovni dan!

V 5640 DELOVNIH DNEH — 1.716.000 DINARJEV ČISTEGA DOHODKA

Kmečka delovna zadruga na Trški gori ima 52 hektarjev zemlje. Od te je orne zemlje 21,50 hektarja, vinograda 11,90 hektarja, en hektar sadovnjakov, ostalo pa so travniki in pašniki. V zadrugi je včlanjenih 32 za delo sposobnih članov, izmed katerih jih je bilo devet sprejetih v lanskem letu. Ker nekateri združniki niso v celoti sposobni za delo, delovne sile zadrugi še vedno primanjkuje. Navzile temu pa so lanski setveni načrt izpolnili s 95% in vse pridelke pravočasno spravili. Lepo pomoč pri delu so jim nudili pionirji osnovne šole s Trške gore, ki so pod vodstvom učiteljice lani opravili 903 prostovoljne delovne ure v korist zadrage. Tudi članice organizacije AFZ iz Novega mesta so združnikom prišle v pomoč.

V 5640 delovnih dneh, kolikor so jih člani opravili, so pridelali: pšenice 7600 kilogramov, koruze 5700 kg, orsa 2700 kg, prosa 300 kg, jetmenja 300 kg, oljne repice 570 kg, krompirja 40.000 kg, vina 220 hektolitrov, sena 35.000 kg, večje količine svinjske krme in raznih drugih pridelkov. Krompirja bi posadili še več, pa niso pravočasno dobili zgodnjega semena. Izredno lep uspeh so dosegli pri vrtninah, saj jim je pridelal zelja, paradiznikov in fižola iz enega hektarja površine vrgetl nič manj kot 300.000 din čistega dohodka! To je najboljši kazipot, na katere pridelke se morajo usmeriti zadrage, da bodo dosegle večje dohodke. Medtem ko se sude čisti dohodek pri skoraj 12 hektarjih vinograda okoli pol milijona dinarjev, je samo en hektar vrtnin dal tristo tisočakov dohodka. Dasi lansko leto ni bilo najbolj ugodno za žitarice, so navzile temu dosegli nadpovprečni hektarski donos.

Združniki so lani znatno povečali temeljna sredstva zadrage. Pri goveji živini so napredovali za 12 glav, pri svinjah pa za 28 rillec. Dogradili so svinjak za 35 svinj in hlev za šest konj. Za te investicije so porabili 293.000 din kredita, ker pa so združniki s svojim delom veliko prispevali, je vrednost lanskih gradenj ocenjena na 470.000 din. S temi gradnjami in nakupom raznega orodja in opreme so povečali vrednost osnovnih sredstev iz prejšnjih 2.655.000 din ob koncu leta 1950 na 3.998.000 din ob koncu leta 1951.

KDOR BO MED LETOM VSTOPIIL V ZADRUGO, NE BO LAČEN

V združnih skladiščih je dovolj žita in drugih pridelkov, če bi kateremu združniku doma morda kaj zmanjkalo. Pa tudi če bi kdo drug vstopil v zadrugo med letom, bo lahko dobil vsega, da ne bo lačen. Združniki so si pripravili lepo zalogo navzile temu, da so precej pridelkov preko Združnega sklada dali na trg. Samo krompirja so prodali blizu dva vagona. Osem tisoč litrov dobre trškogorske kapljice v združni kleti ob za-

Za spomenik padlim borcem v Novem mestu

Kmalu ne bo večjega kraja na Dolenjskem, ki bi že ne imel svojega spomenika osvobodilni borbi z imeni padlih borev, le Novo mesto se dolgo ni moglo pripraviti k temu, da se resneje loti tega vprašanja. Ze leta sem je bilo dosti govorenega o spomeniku, z mrtve točke pa sta stvar premaknila šele partijska konferenca v jeseni 1951 in plenum mestnega odbora ZB v začetku januarja t. l. Na plenumu je bil izbran poseben odbor, ki ima postavitev spomenika na skrbi.

Kadarkoli se lotimo vprašanja postavitve kakšnega spomenika, je treba imeti pred očmi predvsem dvoje: stvar ali idejo, kateri naj bo spomenik posvečen, in prostor, na katerem naj spomenik stoji. Oba vidika sta med seboj najtesneje povezana in če hočemo, da je spomenik tudi lepota vrednota, ga je treba s pravim umetniškim čutom vkomponirati v dano okolje, tako da drug drugega ne motita, temveč dopolnjujeta in ustvarjata skladno celoto in s tem tudi lepoto vrednoto. Posebej za Novo mesto je to vprašanje važno, ker si iz preteklosti v sedanost ni ohranilo nobenega takih spominsko in zgodovinsko pomembnih lepoteh objektov, kot jih imajo mnoga druga mesta v obliki raznih stebrov, spomenikov, vodnjakov itd. Saj ni nobenega dvoma v tem, da služijo vsak spomenik kraju, v katerem je postavljen, tudi v okras in je obenem dokaz kulturne slopnje časa in onega, ki spomenik postavlja.

Ce s tega zornega kota gledamo na vprašanje postavitve spomenika narodnoosvobodilni borbi in njenim žrtvam v našem mestu, se nam odkrije prva zahteva, to je, da bodi spomenik umetniško polnovredno delo. Postavljen pa mora biti — in to je druga glavna zahteva — spomenik na tako mesto, kot ga je spomenik vreden. Novo mesto bi imelo na izbiro nekaj takih krajev: Glavni trg, preurejeni Katarinini trg, park pred poslopjem JLA in Florjanov trg. Plenum mestnega odbora ZB se je odločil za Katarinini trg. Res je sicer, da bi bilo treba v primeru raz-

ključku poslovnega leta pa tudi nekaj pomeni.

VEČINA ZADRUŽNIKOV JE DELOVNE OBVEZE ZNATNO PRESEGLA

Ob pričetku leta so trškogorski združniki predvideli delovno obveznost za vsakega člana zadrage po njegovi sposobnosti. Največ delovnih dni — kar 428 — je napravil Franc Robek in presegel svojo obvezo za 289 %, njegova žena Rozika, mati šestih otrok, pa je s 401 delovnim dnevom presegla svojo obvezo celo za 320 odstotkov! Poleg dela v zadrugi sta zakonca Robekova v redu obdelala svojo obišnico. Tudi predsednik zadrage Jože Barbo je s 415 delovnimi dnevi znatno presegel svojo obvezo in poleg tega še vneta skrbel za razvoj in napredek zadrage. Med združniki, ki so presegli svojo obvezo, je tudi 76-letni Stanko Potočar. Namesto 200 delovnih dni, jih je napravil 226. Znatno so presegli svoje obveznosti še Ana Vovko, Marija Seško, Marija Zidanek, Alojz Slak, novi član Martin Jesih in še nekateri drugi. Med redkimi, ki obveze niso izpolnili, pa so: Jožeta Novak, ki je opravila namesto 125 le 7 delovnih dni, Marija Kukman namesto 150 le 51 delovnih dni in Reza Potočar, ki ima v celem letu le 8 delovnih dni. Čeprav so slednje zadrugice imele razne težave, bi ob dobri volji lahko le več naredile.

SEDAJ SE POZNA, KDO JE NAJVEČ DELAL

Tako je dejal združnik Franc Robek, ko je v nedeljo prejel obračun zaslužka. Dobrih 98 tisočakov zaslužka v enem letu v zadrugi ni malenkost, zraven tega pa je še žena zaslužila nad 92 tisočakov! Po odbitku predplačil jima je ostal še precejšen znesek, ki sta ga dobila v gotovini. Njuni otroci ne bodo bolj in raztrgani, prav tako ne otroci ostalih delavskih združnikov, ki so tudi prejeli prav lepe zneske.

Za novega predsednika so združniki izvolili Franca Kirarja, dosedanjega predsednika pa so izvolili v nadzorni odbor. Franc Robek bo letos gospodar v zadrugi, njegova žena pa članica upravnega odbora. Še druge člane odbora so kaj hitro izbrali, saj so bili na občnem zboru res edini kot ena sama dobra družina. Pri srčno so se zahvalili dosedanjemu predsedniku Jožetu Barbu za njegov trud, novemu predsedniku pa so obljubili vso pomoč.

Lepemu občnemu zboru je sledila prijetna domača zabava ob pečenj svinjini, štrukturli in trškogorskem rizlingu. Predsednik krajevne ljudske odbora Ločna, Jože Berus, je prinesel s seboj še harmoniko in kdo bi zameril, če so se združniki in povabljeni gostje po občnem zboru še malo zavrteli. Za pošteno delo je pošten obračun, pri katerem ne sme manjkati nikolaf. Tudi tega so združniki na Trški gori pošteno zaslužili.

Opogumljeni po vsako leto večjih uspehih stojajo trškogorski združniki, krepko strajani v močno družno naprednih gospodarjev, v četrto leto združnega življenja.

Peter Romanič

Huda zima je velik sevražnik divjadi. Pravi lovec bo pomagal svojim varovancem v tem času. Marsikje so postavili krmilne hišice. In pri vas...

USPEHI KOČEVSKEGA SEKTORJA GRADBENEGA PODJETJA »PIONIR«

Na rednem občnem zboru, ki ga je imela sindikalna podružnica gradbenega podjetja »Pionir«, sektor Kočevje, se je postavil delovni kolektiv z lepimi delovnimi uspehi, ki jih je dosegel z neumornim delom v letu 1951. Dobra organizacija dela in pravilno sestavljene delovne brigade, povezava sindikalne podružnice z upravo sektorja, vse to je pripomoglo, da se je tekmovanje naglo razvilo po vseh gradiliščih ter so bile kljub velikim oviram vse planske naloge dosežene. V poštvalnem delu so gradbenice »Pionir« postavili med drugimi deli na kočevskih državnih posevstih vrsto gnojničnih jam, 2 veliki cisterni za vodo, 1 stanovanjsko hišo, 1 silos, 4 večje svinjske hleve ter dva goveja hleva. V Kočevju so adaptirali dvonadstropno stanovanj-

ske hišo, ki je obenem upravno poslopje »Pionirja«, ki ima tu tudi svojo društveno dvorano. Sedemkrat so si kočevske brigade gradbenice priborile prvo mesto v okviru vsega podjetja »Pionirja«, štirikrat pa so gradilišča kočevskega področja v tekmovalnem poletu priborila prvo mesto. Nagrade, ki so jih prejeli znašajo okrog 100.000 din. Najbolj so se izkazale Harijeva, Raduhova, Bradiševičeva, Knapova, Stagerjeva brigada in druge.

V letu 1951 je bilo med kočevskimi »Pionirji« proglašanih 164 najboljših delavcev za udarnike, med njimi 22-kratni udarnik Jože Knap, ki je že spomladi 1950 izpolnil naloge prve petletke, nadalje 18-kratni udarnik Anton Gašparac, 7-kratni udarnik Ivan Kosec in Ivan Raduha, 5-kratni udarnik Karol Mesarec in drugi večkratni udarniki. Najboljši delavec so prejeli na občnem zboru zaslužena priznanja (diplome). Delovno normo so presegali od 30 do 40%, v najboljšem primeru pa tudi do 75%. Izkazali so se tudi v prostovoljnih delovnih akcijah, saj so opravili lani nad 4900 prostovoljnih delovnih ur v vrednosti 96.500 din.

Gradbenice »Pionirja« na Kočevskem so obljubili, da bodo v letu 1952 nadaljevali s tekmovanjem in z še večjo vztrajnostjo gradili ter izpolnili postavljene planske naloge še pred rokom.

Za svoje poštvalno delo v izvenarmadni vzgoji članstva je prejela sindikalna podružnica »Pionirja« v Kočevju od kočevske Zveze borev posebno pohvalo.

Načrti nadaljnje elektrifikacije v črnomaljskem okraju

Doslej ima v Beli krajini električno luč že 174 vasi in mest s 3377 odjemalci. Lani so dobili električno razsvetljavo prebivalci vasi Purga, Breznik, Gornji Podklanec, Adlešiči, Krasinec in Tanča gora. Skupno je bilo potegnjenih 29 km daljnovodov in 13 km krajevne omrežja, pri čemer je bilo veliko prostovoljnega dela. Lani so postavili nove transformatorske postaje v Starem trgu, Radovici in Drašičih. Nove transformatorske postaje nameravajo letos zidati v Rožnem dolu, Vučičah in Črmošnjicah, elektrificirali pa bodo vasi v okolišju Starega trga, Predgrada, Preleke, Stare lipe, Črmošnje, Radovice, Rožnega dola in Drašičev.

Električna energija novih hidrocentral, ki nam jih je prinesel petletni načrt, bo tako v polni meri služila tudi potrebam belokranjskega ljudstva.

V Argentino bomo izvažali generatorje

Tovarna električnih strojev »Rade Končar« v Zagrebu, ki je zadnja leta zelo napredovala zlasti v proizvodnji hidrogeneratorjev in transformatorjev, bo letos dobavila veliko število generatorjev za naše nove hidrocentrale. Zraven tega pa bo izpolnila tudi prva naročila za inozemstvo. Med drugim je tovarna prejela naročila za izdelavo generatorjev in transformatorjev za hidrocentrale Rio Coloritto v Argentini. Velika naročila pa ima tudi iz Turčije in držav Bliznjega vzhoda.

Letos bo zaključena obnova Bele krajine

V narodnoosvobodilni vojni je bilo v Beli krajini porušenih 631 stanovanjskih zgradb in 1812 gospodarskih poslopj. Po osvoboditvi do konca leta 1951. obnovljenih s pomočjo podpor ljudske oblasti 553 stanovanjskih in 1232 gospodarskih zgradb. Obnovljenih še ni 78 stanovanjskih in 528 gospodarskih poslopj, delno pa je treba obnoviti 120 stanovanjskih zgradb. V šestih letih je ljudska oblast prispevala za obnovo 50.641.800 dinarjev, skupni prispevek ljudstva v delo in vložen material pa je preračunan na 112.705.870 dinarjev. Letos bo obnova v vojni opustošenih zgradb v Beli krajini zaključena.

O. K.

Kratke vesti

Washington — Kdo bo novi ameriški predsednik? Letos bodo v Ameriki volitve novega predsednika. 35 velikih ameriških listov je predlagalo za kandidata generala Eisenhowera. General Eisenhower še ni povedal ali se strinja s kandidatu ali ne. Tudi sedanjí predsednik Harry Truman se še ni izjasnil ali bo kandidiral na bodočih predsedniških volitvah ali ne.

Pariz — Mirovni program za 20 let je predložil Generalni skupščini generalni sekretar Združenih narodov Trygve Lie. Ta predlog je med diplomatskimi krogi zbudil veliko zanimanje, še večje pa seveda med tistimi ljudmi na svetu, ki si iskreno žele v miru graditi svoje življenje.

Zagreb — Hrvatska mladina bo letos gradila

več velikih objektov. Po sestankih z mladino v raznih krajih Hrvatske je CK LMH sprejel sklep, da bo letos hrvatska mladina delala lagalo za kandidata generala Eisenhowera. General Eisenhower še ni povedal ali se strinja s kandidatu ali ne. Tudi sedanjí predsednik Harry Truman se še ni izjasnil ali bo kandidiral na bodočih predsedniških volitvah ali ne.

Arandjelovac — Novo tovarno šatnotne opeke so odprli v Arandjelovcu. Za našo težko industrijo in za druge potrebe nam še vedno primanjkuje šatnotne opeke. Nova tovarna v Arandjelovcu pa bo glavni proizvajalec šatnotnih izdelkov in bo lahko delno krila naše domače potrebe.

Reka — Januarja smo dobili na račun pomoči

iz tujine nad 50.000 ton blaga. Domače in tuje ladje so pripeljale na Reko 24.000 ton surove nafte, 1666 ton motornih olj, 13.000 ton koksa, 9700 ton koksa, 900 ton volne ter zdravila, jedilno mast, železo in razno drugo blago. Blago smo dobili iz ZDA, Francije in Anglije.

Subotica — Domače nylonske nogavice bodo prišle v kratkem v promet. Nogavice izdeluje tovarna »8. marec« v Subotici, ki je dala nekaj poizkusnih izdelkov že na trg. Nakupovalke so z domačimi nylon nogavicami zelo zadovoljne, predvsem zaradi cene, pa tudi po kvaliteti ne zaostajajo za inozemskimi. Zdad bodo začeli nogavice tudi serijsko izdelovati, pozneje pa bodo izdelovali tudi moške nylon nogavice, tako da tudi moški ne bodo prikrajšani.

Topličanom v premislek

Razvoj Dolenjskih Toplic je odvisen od ureditve nekaterih važnih komunalnih zadev

Dolenjske Toplice imajo kot ene najstarejših toplic na Dolenjskem vse pogoje, da se razvijejo v prijeten zdraviliško-letoviški kraj, kamor bi radi zahajali delovni ljudje na oddih in zdravljenje. Pogoj za razvoj Toplic pa je ureditev nekaterih komunalnih naprav, o čemer je bilo že veliko pisano, pa malo narejeno! Ne bo odveč, če te stvari še enkrat ponovimo.

Dolenjske Toplice so bile med vojno precej poškodovane. Žal, da se sledovi v obliki ruševin in obrušenih stavb še danes po sedmih letih vse preveč vidijo. Vprašanje ureditve vodovoda in kanalizacije skozi trg se vleče že vrsto let z rezultatom 0:0 za Topličane in tuje goste, katerih prihaja sem vsako leto več. Gzrnica iz stranišče se steka v strugo Sušice, ki v poletnih mesecih presuši. Gnojnice se nabira v posameznih tolmunih v svojem toku skozi naselje, od tam pa se širi v vročih dneh neznošen smrad. Sanitarna inspekcija je že večkrat ugotovila, da se vsled tega smrdu lahko kraj izpremeni iz zdraviliškega v bolniškega! Možnost raznih epidemij je tolikšna, da je zadnja sanitarna inspekcija, ki je ponovno pregledala te razmere letos v januarju, dala izjavo, da ne prevzame nobenega jamstva za zdravje Topličanov in gostov, če se kanalizacija ne uredi še pred poletjem.

Podobna je zadeva z vodovodom. Nad zajetjem vodovoda gre cesta v Rog, po njej pa vsak dan nič koliko vozov in avtomobilov. Ves prah s ceste, blato in druga nesnaga, vse to se steka v izvir nad zajetjem. Do nedavnega je stala tam še kovačnica. Gospodinja iz Podturna kaj rade operejo plenice svojih neboljenčkov, pa tudi perilo odraslih, nad zajetjem... Že leta 1947. so bile za ta vodovod pripravljene cevi večjega premera, ki bi jih lahko dobili v zameno za sedanje. Seveda bi bilo treba te cevi odkopati, za kar so bile že pripeljane lopate in krampi. Ker pa so bile lopate in krampi take vrste, da so uporabni le, če jih primejo v roke pridni delavci, so ostale cevi še do danes v zemlji, kajti delavcev ni bilo od nikoder! Razprava o vodovodu se vleče dalje, Topličani pa uporabljajo »higienično« vodo še naprej, pa tudi take jim primanjkuje.

Krivicu bi delali frontovcem Toplic, če ne bi zapisali, da so po vojni ogromno naredili pri odstranjanju ruševin in gradnji zadržnega doma, kateri služi kot prvi v okraju v celoti kulturno-prosvetnim namenom kraja in okolice. Toda to je delo članov množičnih organizacij. Kaj pa Krajevni ljudski odbor? Ali je ta izčrpal vse možnosti, da bi uredil vsa pereča komunalna vprašanja? Ali je bil mobilizator ljudskih množic in lokalnih možnosti za izpolnitev nujnih nalog? Ali je v zadostni meri podprl prizadevanje množičnih organizacij in Sveta za komunalno dejavnost, ki že obstaja nekaj

časa? Prav gotovo da ne! Pričakovanje, da bo nekdo drugi prišel urejati komunalne zadeve kraja, ki je tako značilno za večino naših ljudskih odborov, je tudi tu zapustilo svoj pečat.

Novi občinski ljudski odbor v Dolenjskih Toplicah čaka prav velika in odgovorna naloga. Novo zajetje in nove črpalke za vodovod, kanalizacija kraja z regulacijo potoka Sušice, ureditev trga po enotnem regulacijskem načrtu, odstranitev svinjakov od zadržnega doma in gostišče — to so nujne naloge, ki ne trpijo nobenega odlaganja pri Krajevnem ljudskem odboru ima vse potrebne načrte, le ob izdatnejši podpori ljudskega odbora in množičnih organizacij pa bo lahko te načrte tudi uresničil.

Dolenjske Toplice še danes nimajo spomenika padlim borcem, čeprav so bile središče odpora proti okupatorju v času NOB za ves ta sektor. Na preurejen trg Dol. Toplic spada dostojen spomenik žrtvam naše natičnje, a hkrati najveličastnejše zgodovine, v kateri so Dolenjske Toplice prispevale časten delež. Prav tako spada med naloge bližnje bodočnosti — seveda po ureditvi vsega navedenega — gradnja zunanjega kopalnega bazena, ki bi nedvomno privabil še veliko več gostov v Toplice. Tako urejene Dol. Toplice, z najboljšim razvitem zadržništvom v okolici ob vzhodju zgodovinskega Roga, povezane s podaljškom železnice od Strazhe bodo imele vse pogoje, da se razvijejo v največji turistični kraj na Dolenjskem.

Mar za kovača Jožeta Godino v Dol. Stari vasi ne veljajo zakoniti predpisi?

Kovaški mojster Jože Godina iz Dolnje Stare vasi št. 37 pri Skočjanu je imel v svoji delavnici dva vajenca: Martina Goloba in Martina Jordana. Eden izmed njih je bil njegov vajenec od maja 1950, drugi pa od junija istega leta.

Ceprav je bil Godina dobro seznanjen s predpisom o obvezni prijavi vajencev pri socialnem zavarovanju in bil na to tudi posebno opozorjen, tega ni storil. Ko je bil od Uprave za socialno zavarovanje v Novem mestu pozvan, da pride na zagovor, se pozivu ni odzval. Zaradi neupoštevanja predpisov ga je Komisija za prekrške pri OLO Novo mesto 24. januarja 1951 ka-

SINDIKATI POLAGAJO OBRACUNE

Iz zapisnikov občnih zborov nekaterih podružnic Okrajnega sindikalnega sveta Novo mesto posnemamo naslednje zanimivosti:

Sindikati zdravilišča v Šmarjeških toplicah je drugi v okraju imel redni letni občni zbor. Delo podružnice je bilo zelo pestro in se je dotikalo vseh področij sindikalnega udejstvovanja. V kulturno-prosvetnem delu sta sicer delala predvsem folklorna skupina in pevski zbor, čisto pa so skoraj pozabili na študij. Sestanki kolektiva so bili zadnje čase bolj poredki. V razpravljanju, ki je bilo zelo živahno, so člani te napake tudi kritizirali in dolžili za nastalo stanje današnji odbor podružnice. Res je, da je manjkalo tudi kadra, ne moremo pa se strinjati z izjavo odbornika, da »zaradi dela ni bilo mogoče sklicati študijskih in večjih tudi ostalih sestankov«. 3000 prost. delovnih ur, ki so si jih naložili na zadnjem občnem zboru, člani podružnice niso opravili. Raje manj, pa hitro izvršite! Pohvalno pa je, da je odbor nabavil večje število knjig, ki so na razpolago tudi zdraviliškim gostom. — Po volitvah so člani sprejeli vrsto sklepov, da bodo napake odpravili in se z novimi obvezami vključili v 6-mesečno tekmovanje. Bolj bodo pomagali upravnemu odboru pod-

jetja, utrdili bodo delavski svet in začeli s intenzivno kulturno-prosvetno dejavnostjo ter prevzgojo članstva.

Delovni kolektiv Industrije perila v Novem mestu ni neznan našim bralcem, saj se je prvi v okraju odzval pozivu Republiškega sveta ZSS na 6-mesečno tekmovanje, kar je na občnem zboru 24. januarja tudi potrdil. Občni zbor je pokazal, da so zlasti ženske podružnice zelo aktivne, ki so tudi v razpravljanju najbolj sodelovale, manj pa se je izkazala mladina, ki ima sicer večino v podjetju. Lani je podjetje doseglo proizvodni plan s 101 odst., finančni plan pa je preseglo za 4 odstote, 373 prostovoljnih ur na novomeški cesti (ponovno) saj ureditev mesta. V tekmovanju na čast 10. obletnice OF je podjetje v troboju z Mestno tkačnico, šiviljami in krojačji MLO zmagovalo in prejelo od okrajnega odbora OF pohvalo in diploma. Od 50 članov podružnice je 33 udarnic, med njimi dve 15-kratni udarnici. Dopust so izbrali val člani podružnice. Delavna recitacijska skupina in pevski zbor nastopajo ob raznih praznikih v podjetju. Za razmah kulturnega prosvetnega dela pa bi podružnica potrebovala primeren prostor, kjer bi se članstvo lahko bolj udejstvovalo. — V novi odbor je prišlo

precej mladih članic. Pred njimi je odgovorna naloga, da v novem tekmovanju obdržijo dosedanja sloves kolektiva. Dosedanja skupina Mestne tkačnice v Šmihelu bo ustanovila samostojno podružnico.

Sindikala podružnica Kremen — pralnice perila v Brusnicah je imela občni zbor konec januarja. Gospodarski politični pregled je podal član OILO J. Mišigoj, prodajnik J. Lobe pa je v zanimivem poročilu odkrito povedal, da zaradi skrajno slabe delovne in članske discipline podružnica ni mnogo dosegla pri vzgajanju svojih članov. Imeli so 8 sestankov in 8 sej, kar pa je bilo bolj formalno, v kolikor seveda ni prišlo do raznih obračunanih zaradi prekrškov med člani. Kolektiv je opravil nad 300 ur na cesti in sečnji drv, priredil pa je tudi izlet v Opatijo. — Razpravljanje je v celoti pokazalo navedene napake, žal pa se je tudi deloma izprevidilo v mesečnjem obračunavanju in pokazalo, kako nujno potrebno je sodelovanje sindikata z delavskim svetom podjetja. Zbor je sklenil vse to popraviti, izbral je nov občni članstvo na razne sklepe, ki pomenijo temeljit obračun dosedanjim stanjem v podjetju in razpravo. Navzoči delavski inšpektor J. Blažič je sodeloval v razpravljanju z mnogimi usaveti.

Občne zbere so imele medtem tudi podružnice »Pionirja«, »Okrajnega avtoprovoznega podjetja in bolnišnice«. Zadnja je imela zelo dobro pripravljeno letno skupščino, katere se je udeležilo 98 članov. Tudi ta kolektiv je sprejel šestmesečno tekmovanje in bo predvsem utrdil študij, ki je v zadnjem času popustil. Pevski zbor kolektiva je bil pohvaljen, saj stopa v Novem mestu že v vrsto močnejših zborov. Razpravljanje je pokazalo stare napake odbora in članstva, kar je dokaz zrelosti članstva te podružnice. Iz poročil o letošnjih občnih zbiorih sind. podružnic izhajajo, da pomenijo le ti resničen prelom z dosedanjim slabim delom nekaterih podružnic. Članstvo je zahtevalo jasen obračun od mnogih nedelavnih odbornikov ter jih poklicalo na odgovor. Hkrati se je poročil zahtevalo, da morajo novi odborniki tesno sodelovati z delavskimi svetovi podjetij in posvečati vsi skrb vzgoji svojega članstva. To pa je tudi glavna naloga letošnjih skupščin! — ar.

Kaj so sklenili na občnem zboru Planinskega društva v Črnomlju

30. januarja zvečer smo imeli v Črnomlju letni občni zbor Planinskega društva. Občni zbor je bil sklican sicer že lani, bil pa je zelo slabo obiskan. Odbor žal ni nič delal, tako da je bilo Planinsko društvo osnovano pravzaprav šele letos po zaslugi tov. Martina Klinarja in še nekaterih tovaršev.

Tovariš Klinar je na kratko opisal razvoj planinstva pred vojno in povedal, kakšne vrednosti bi bila obnovitev doma na Mirni gori, ker je prejšnjega med vojno požgal okupator.

Diskusija je bila zelo živahna, saj je

trajala nad dve uri. Navzoči člani so dali precej novih in lepih predlogov. Sklenjeno je bilo, da bo v najkrajšem času predložen članstvu na vpogled načrt za gradnjo doma, katerega je treba zgraditi čimprej. Gotovo se bodo Belokranjci radi odzvali in pomagali z denarnimi sredstvi, pa tudi podjetja in ustanove bodo verjetno prav rade pomagale. Predstavniki nekaterih organizacij so že na občnem zboru obljubili svojo pomoč. Okrajna gasilska zveza bo prispevala 200 prostovoljnih ur, vojska pa 400. Mnogo posameznikov je dalo delovne obveze za teden dni. Upamo, da nas bo pri gradnji podpri tudi Svet za gostinstvo in turizem. Tudi Planinsko društvo iz Karlova nam je že obljubilo pomoč pri delu. Vsekakor pa se bo morala akcija razširiti po vsej Beli krajini do sleherne vasi.

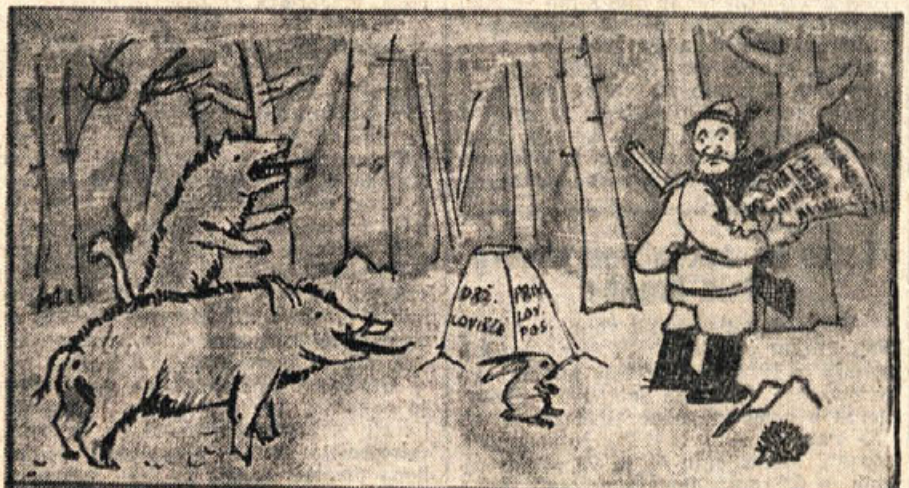
Na občnem zboru je bilo sklenjeno, da bomo pisali kroniko o delu Planinskega društva. To bo album z belokranjskega vzevino, v katerega se bodo kasneje vpeševali obiskovalci doma. Govorili smo tudi o osnovanju smučarskega odseka, saj imamo v Beli krajini precej smučarjev. V začetku februarja bomo priredili planinski ples.

Novi odbor bo imel veliko dela, vsi pa mu bomo z veseljem pomagali, ker se zavedamo kakšnega pomena bo za Belo krajino nov planinski dom na Mirni gori. A. K.

Nova pridobitev Kočevja

V preteklem mesecu smo dobili veliko pričakovano otvoritev novo preurejene in razširjene mestne kavarnice. Kavarna je lepo in sodobno urejena in bi bila lahko v ponos vsakemu mestu. Vsa dela so opravila v glavnem domača mestna podjetja in jim je treba dati za to vse priznanje. Seveda ima vsak obiskovalec svoj okus, zato so tudi ocenjevanje preurejene prostornosti in opreme razna mnenja in želje, vsi pa so enotni v tem, da je okusno urejena kavarna velika pridobitev za mesto. Obratovanje bo treba seveda še izpopolniti, nekatere cene znižati in pod. Podjetje pa nikakor ne bo smelo dopustiti, da bi postala kavarna približno pijanec in obestnih razgrajevan. Vsi gosti brez izjeme bi se moral zavestno spondbiti in kulturno obnavljati. Kar v Kočevju žal pogrešamo predvsem pri nekaterih mladih ljudih. Kavarna je pridobitev za mestno družabno izboljšanje in smo prav vsi poklicani, da skrbno gledamo na njeno opremo, poslovanje in da se v kavi vztrajno potekajo posilencev, ki molijo splošno želje mirnih gostov.

Tudi šahisti in ljubitelji drugih iger so dobili lepo igralno sobo, ki se nahaja poleg kavarniškega lokala. — ko.

Sanje belokranjskega lovca...

Da so bili duhovniki Komljanec, Nahtigal in Cvar kot belogardistični organizatorji tudi delavci italijanskih okupatorjev in narodni izdajalci, so nehoti priznali sami okupatorji. Zjutraj 23. junija so namreč na prečnemem popokališču ustrelili štiri talce: »Danes zjutraj so kot represalije za ubitega župnika v Prečni in v St. Rupertu bili ubiti v Prečni štirje možki zanesljivo krivi komunističnega delovanja.«

Po umoru treh partizanov sta Komljančeva belogardistična sodelavca Jože Murgelj in učiteljica Marija Borse zaradi občutka skrivdive, saj sta se družila s Sentruperčani, odhitela v Novo mesto, Ivan Mihevc in organist Rigler pa sta šentruperški oddelek v noči od 15. na 16. junija vodila mimo Zolaga preko Krke in do Sv. Roka, samotne cerkvice za Šmihelom, Sentruperčani so tu nekaj časa počivali in čakali, da so se jim pridružili še ostali Mirnopečani s kaplanom Tončkom Sinkarjem, ki so po razbitju prve novomeške skupine živeli v novomeškem frančiškanskem samostanu.

V popoldanskih urah se je tukaj odigrala nova krvava žaloigra. Na »partizane« pri Sv. Roku sta naletela partizana Franc Pavec s Pristave na Krškem polju in Zvone Runko-Pavle, dijak iz Ljubljane, ki se je spomlad s premeštvijo v bolnico in operacijo namišljeno bolnega slepiča rešil iz novomeškega zapora ter nato pobegnil v partizane. Mirnopečani in Sentruperčani so oba zgrabili in ju zaklali. Jože Mavec je za zločin kasneje opisal v svojem pismu poveljniku italijanskih gasilcev v Novem mestu:

»...K sreči sem imel velik in oster nož, dober za njune prsi in sedaj počivata dvesto ko-

Francšek Saje: Belogardistični štajerski bataljon

rakov od cerkve proti polju pod suhim vejami...»

Ta pokol so belogardisti v poročilu svojem vodstvu v Ljubljani prikazali še okrutneje: »...Pri Sv. Roku se je zgodilo, da so komandant in dva naša pobila tri partizane in poveljnika. Poveljnik je bil pravi galijot. Dvakratni udarec s puško po glavi ga ni podrl in je še hotel vreči ročno granato. Toda naš komandant mu je porinil bajonet v trebuh. Onj je še zarjovel: 'Tovariš, kaj delaš, jaz sem bil v Španiji, sem pravi komunist.' A naši: 'Zato te pa bom, hudič'...»

Drago Tomažič-Cigo je izpovedal, da so Sentruperčani pred združitvijo s Kranjčevsko skupino ujeli »sedem partizanov in jih na licu mesta likvidirali.«²⁷ Belogardisti pri Sv. Roku so takrat v navzočnosti kaplana Sinkarja ubili najbrž štiri partizane: Packa, Runka in dva neugotovljena, tri pa dan prej v gozdu nad Prečno. To je ugotovljen začetek zverinskega klanja z zvijačo ujetih partizanov, kar sta Janko Debeljak in kaplan Nande Babnik že konec maja ukazala kapetanu Stamenkoviću.

Od Sv. Roka se je šentruperška grupa s kaplanom Sinkarjem in njegovimi Mirnopečani v noči od 16. na 17. junija premaknila v gozd pri St. Joštu v trikotniku med Gotno vasjo, Stopičami in Cikavo. Tu se je združila z jedrom Štajerskega bataljona pod poveljstvom poročni-

ka Milana Kranjca. Nekaj dni kasneje je iz Sent Ruperta prišla druga manjša skupina belogardistov. Novodošle je Kranjčeva skupina sprejela z velikim veseljem, saj se je s tem njevo številčno stanje dvignilo na okrog sedemdeset mož. Roza Uhanova-Silva je prve dni novega življenja v Štajerskem bataljonu takole opisala:

»Zelo pristrčno so nas sprejeli. Igramo krasno krinko Štajerskega bataljona. Vse nam (partizani in ljudje — op. S. F.) verjamejo. Vse nas pozdravlja s pozdravom naših sovražnikov. Mirnopeški g. kaplan Sinkar igra na kitaro, ki so jo prinesel partizanke k nam. S kakšnim gnusom in jezo sem si dala na glavo partizansko kapo; tak lepo vse leto se točlem proti njim, sedaj bom morala živeti skoraj sredi med njimi. Tolaži me edino to, da ne bo večno trpelo...»

Danes sem bila priča prvemu umoru. Me je zelo pretreslo in kar strah me je. Ubili so našega partizanskega komandanta, ki je zelo težko umrl. Niso ga smeli ustreliti, ampak zaklati. Ubogij zaslepljeni človek... Dancs smo zopet dva. Ko hodim mimo grobov po vodo ali v vas, me je skoraj groza. Tu, visoko pod Gorjanci, počivajo oni, ki so imeli namen osvoboditi slovenski narod. Ni jim bilo dano, ker so šli na naprčno pot. S težkim srcem gledam, kako se množijo grobovi. Med skalami, v neblagoslovljeni zemlji, pod kronami košatih smrek. Na njih grobu ni križa, ni cvetja, samo pogled lastnih bratov, poln zaničevanja, se ustavi včasih na njihovih grobovih...»²⁸

Okoličani so živeli v veri, da so »Štajercje,«²⁹ Uhanova ima v svojem dnevniku to beleško pod 15. VI. 1942, kar je nekaj dni predzgoden datum.

6 res partizani. Dekleta v Novem mestu so takrat zbirla prihojske in jih nosila Štajerskemu bataljonu. Prinesle so mu tudi kitaro, na katero je potem igral kaplan Sinkar. Tatjana Medvedškova in Ela Črtaličeva iz Novega mesta pa sta se pred laškim preganjanjem celo zatekli v Štajerski bataljon. Ko sta v razkošno opremljenem taborišču zasumili prevaro, sta čudne partizane zapustili. Viktor Hajtnik, privatni uradnik v Novem mestu in tedaj sekretar mestnega odbora OF, je prav tako kot ostali živel v veliki zmoti. Njegova žena mi je še sedaj pisala: »Bili so partizani, s katerimi je mož skupno delal, med njmi Tomažič Drago, ki je bil komandant (nastopal je tudi kot političen komisar — op. S. F.) Štajerskega bataljona in se je s svojimi somišljeniki (kasneje) odcepil od partizanov k beli gardi.«³⁰

Nekega dne je patrolja Štajerskega bataljona v prepadu nad Selami pri Jugarijih v Beli krajini iskala in tudi našla tri puške, pri čemer si je eden izpahnil ali celo zlomil nogo. Partizani so ponesrečenega »Štajerca« prijazno pomagali nositi v taborišče pri St. Joštu. Ker je bila potrebna zdravniška pomoč, je k ponesrečenecu prišel usmiljen brat Kazimir iz bolnišnice Kandija, ki je rad zdravil partizane. Ko je brat Kazimir prihitel v taborišče pri St. Joštu, je »partizane« seveda pozdravil po partizansko. A 5. avgusta, ko je bil Štajerski bataljon še v »ilegalni«, je v kandijsko bolnico prišla italijanska patrolja in z njo »partizanski« komisar iz taborišča pri St. Joštu, ki je patra Kazimirja ovidel zaradi njegove dobrote. Zaradi te ovadbe so Italijani brata Kazimirja aretirali. Kasneje pa ga je redovno predstojništvo po redovni kazni poslalo v Italijo, kjer je razočaran izstopil iz reda in začel zobotehniško prakso.³¹

²⁷ Pismo Pije Hajtnik. roj. Kuder, Nazarje, 3. aprila 1940.

²⁸ Ivo Pirkovlje, Belogardizem (rokopis), str. 37, 38 in 104.

²⁴ Operacijsko poročilo peš. divizije »Isonzo«, 23. VI. 1942, 02/4458 — »Slovenec« je 29. junija 1942 ob teh obdobjih izdajalskih duhovnikov svetobliško zakrilo: »Vsa divizija protinarodnega partizanstva se je usmerila proti slovenski duhovščini... Kot varok usmeritve so navajali delovanje v katoliški akciji...«

²⁵ Foglio inf. divizije »Isonzo«, št. 205, dne 25. avgusta 1942, N 08.5129, priloga št. 1. Glej tudi: Tribunale militare, 1942, št. 1700.

²⁶ »Za svobodo in resnico — Vestnik št. 4, vest 42, julija 1942.

²⁷ Kočevski proces, zaslišanje Tomažiča 28. septembra 1942.

JOZE ZAMLJEN

PREŠERNOV VEČER

Bil je prečudovit zimski mrak, kakršni je lahko samo v Gorjancih. Tam daleč so se lahko rdečili vrhovi planin, v bukov gozd, ki se je zdel kakor mogočna dvorana, pa je vdiral sivo modra tmina. Vsaka vejica je blestela v nešteti kristalih, male smrečice pa so zlezle v eno samo gubo, zagrinjajoče se v baržunasto snežno ogrinjalo. Neizmerno tiho je bilo. Človek je imel občutek, da je to tisti tolikokrat omenjeni, večno iskani — a nikdar najdeni kotiček miru in pokoja. Spokojno je počivala narava, vendar pa si čutil pod debelo skorjo snega vrenje in kipenje, ki bo vsak čas pognalo iz zemlje in oznanilo novo življenje, prav tako kot v prsih teh fantov in mož, na katerih čelih je rdela zvezda.

Nekaj desetih partizanov je sedelo ob tabornem ognju. Rdeči odsev je vedno bolj prihajal do veljave. Obrazi so izgubljali dnevno barvo in rdeli v rmenkasto rdeči luči. Vsakdo je bil zatopljen v svoje misli in se ukvarjal kdo ve s čim in kom. Jaka je zagrabil najbližjo vejo in dregnil v ogenj. Nešteto iskric je vzplapolalo visoko pod krone stoletnih bukev. Vsenoakrog je dobilo povsem drugačno sliko. Male smrečice, odete v bel kožuh, so dobile čudovite oblike, kakor da bi nešteto bajnih bitij sklonjeno čakalo na povelje, da bo skočilo na noge ter odšlo v dolino. Ostre in dolge bodice ivja so pordele in izgledalo je, da je tu gozd sulic in pušic, rdečih od kaljenja, ki samo čakajo, da jih bo nekdo izpullil iz tulcev in izstrelil v sovražnike našega rodu.

»Daj, povej nam kaj, kar nam bo pognalo kri po žilah,« je dejal nekdo iz ozadja. Komisar, katerega so imeli vsi radi, ker je preživel že nešteto borb in znal tako lepo pripovedovati, je potegnil iz prsnega žepa prav majhno in drobno knjižico. Človek bi že ne mogel več določiti barve njene vezave. Na robovih, oglih in hrbtih je bila odrgnjena in obrabljena. V velikih, živavih rokah komisarja je bila knjižica kot mala igračka, ki pa se vsakomur priljubila in bi jo ne dal od sebe za še tako veliko bogastvo.

»Poglejte, tovariši, ta knjižica hodi z menoj po partizanskih potih in stezah že od prvega početka. Z menoj je bila v borbah, z menoj v bolnici, z menoj po vseh neštevilnih vaseh. Bila je z menoj, kadar sem bil sam in kadar sem bil med ljudmi. Vsekdar pa mi je vtila novih sil, novega upanja in svetlejših pogledov v bodočnost.«

Zametasti bariton komisarja je božal ljudi, se od njih odbijal in se izgubljal v prostranosti gozdov. Oddaljenosti so se premaknili bliže h komisarju, drugi so se presedli, pod nogami pa je škripal zmrzujoči sneg. Vsi so mislili, da jim bo stari borec začel pripovedovati svoje doživljanje iz nešteti borb doma in po tujini v vojni in v delavskem gibanju. Počasi in z velikim spoštovanjem je komisar odprl malo knjižico, se zazrl v plamen pred seboj, nato pa začel.

Tovariši, v tej knjižici sem našel vedno vse, kar koli sem iskal. To ni knjižica kot večernice, ki jo vzameš v roke ob zimskih večerih, da si preženeš dolg čas. Ta knjižica je vse več. Pa kaj bi vam pripovedoval. Poslušajte!

Glav komisarja je spočetka božal, se polagoma vsesaval v ljudi, jim grel kri, prehajal v poveljujoči glas človeka, ki ve, kaj hoče. Kot buren vihar so odmevale v gozd besede:

...tja bomo našli pot kjer nje sinovi si prosijo voljo pot vero in postave...
Ogenj je ponehaval in se zopet z vso silo pognal proti drevesnemu svodu. Z ognjem obžarjen je stal med partizani ponosen in junaški komisar. Kakor da bi stal pred odločujočim dejanjem, je govoril v zanosu:

...Manj strašna noč je v črne zemlje krili...
ko so pod svetlim soncem sušni dnovi...
Glas mu je drhtel od navdušenja, se vzpenjal in zopet padal, udiral v srca borcev in zamrl, kot da spev še ni končan in ga še in še pričakuješ. Ne, to ni moglo vzbuditi aplavza kot v gledaliških ali koncertnih dvoranah. Nastala je gluha, neizrekljiva tišina, tišina, ki pove, da je stvaritev prodrla v notranjost, da je dosegla namen.

Vesela in prešerna »Železna cesta« je borec vzdramila iz zamišljenosti, ki jo je privabila pesem, izpeta v srcu velikega domoljuba.

»Daj, komisar, še kaj takega kot prej!«

Komisar se je zazrl v zvezdno zimsko nebo in mehko pričel:

»Bilo je po težki, naporni borbi z belimi psi in okupatorji. Naša četa se je umikala v nedostopne gorjanske gozdove, da nabere novih moči in sil. Pot se je krivenčila in bočila vse bolj in bolj. Stoletne bukke so se vzpenjale v prekrasno gotško stebričevje in ustvarjale čudovito templasto ladjo zelenja. Strop tega čudovitega templja je zakrival pogled v čisto modrino neba. Grozna, pošastno občutena tišina avgustovskega poldneva je dražila še od borbe razpaljene in prenapete živce. Prav vsak pok suhljadi je vzvalovil kot hartine strune napete živce.

Lojz, ki smo ga vsi imeli za pritepenca, za katerega ni nihče vedel, od kod je in kako je prišel med nas, je s čudovito silo rinil v zleb, prenapolnjen še z lanskim, mogoče še s predlanskim listjem. Hropel je: iz prsi mu je prihajalo grgranje, grgranje, ki kaže poslovilne trenutke odhajajočega mladega življenja. Opazil sem, da mu sile pojemajo. Objel sem ga krepko preko ledij in ga skoraj nosil preko desnega boka. Nikoli ni dosti govoril ta fant, čeprav je bil južnjaške krvi, kar je izdajala njegova govornica.

Moči so mu pešale vedno bolj in bolj. Četa se nama je že oddaljila in

nikogar nisem mogel več poklicati, da bi mi pomagal nositi ranjenega tovariša.

Obupno se je Lojz zaganjal v strmino, kot bi bil trdno prepričan, da mu bo vrh prinesel novih moči. Toda odmirajoče telo je bilo močnejše od njegove volje. Omagal je.

»Ne morem več!« je dejal in se zleknil na izsušeno listje. Bledo čelo mu je rosil hladen pot. Obrisal sem mu potno čelo in njegove oči so me zaupljivo gledale. Bile so polne volje in upanja. S težavo je odprl vročične ustnice in mi govoril: »Poglej France, pustil vas bom. Pri vas sem se počutil

Čutil sem, da hoče še nekaj povedati, toda glasu ni bilo iz grla. Prislil sem uho na njegove ustnice in čul sem šepetajoče besede:

»Žive naj vsi narodi, ki hropene dočaka' dan. Ki koder sonce hodi, preprij iz sveta bo pregnan. Ki rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosod bo mejak!«

Oči so strmele v svod zelenega templja. Desnica pa je krčevito držala puško. Zdelo se mi je, da so bile zadnje besede: »Ta puška naj govori, kar vam še nisem povedal.«
Toliko ljubezni do lastnega naroda

kot doma. Tako ste bili dobri z menoj, toliko lepega sem doživel z vami.»

Hotel sem ga opogumiti, spregovoriti vsaj eno besedo. Toda zamahnil je z roko in dejal: »Ne bo več šol!« Nikdar nisem slišal tako obupnih besed. Z jezikom si je omočil razsušene ustnice: »Prokleta, tisočkrat prokleta pohlepnost rimske volkulje, me je prebilla, da ne bom mogel več masčevati trpljenja naših ljudi. Le kaj bo moja mati, kaj bo moja Barbka?« Hotel se je zravnati, toda bolečina je bila tako močna, da ga je vrgla na zemljo. Ne vem, kaj bi dal, da bi mogel povrniti življenje temu odločnemu borcu. Kakor vsi njegovi domači, kakor vsi predniki boreči se s kraško, pusto golo zemljo na življenje in smrt, tako se je ta fant boril s smrtjo.

»France, ti ne veš, kako sem si želel, da bi srečno in v miru živel tam doli ob morju. Nič prerakanj, nič sovrašva ne bo po tej vojni. Živeli bi skupno, v slogi z Italijani in delali, delali.« Beseda je še vedno hropela iz vročičnih ustnic, toda glasu ni bilo več. Globoko je zasopel, oči so se mu na široko odprle, kakor bi videle razodetje.

in hkrati toliko upanja in vere v sožitje vseh svobodnih narodov nisem opazil nikoli prej in nikoli pozneje. Hotel sem sporočiti njegovi materi, kakšnega sina je imela in njegovi Barbki, da je bil njen fant junak. Iskal sem po vseh žepih, da bi našel vsaj majhno sled, od kod je, toda brez uspeha. Pri mrtvem Lojzu sem našel samo takole knjižico, in komisar je pokazal svojo, »na planicah pa natisnjeno eno samo besedico — Prešeren. Po tej knjižici sem spoznal, da je bil Lojz z vsem svojim srcem in plemenitim čustvovanjem Slovenec, član naroda, ki hoče iz hlapcev postati gospodar.«

Beseda je zamrla. Z vedrim in čistim glasom je mlad študent povedal Prešernovo »Zdravljico«.

Tak je bil Prešernov večer med partizani. Ni bil bučen in ne slavnosten, pač pa doživeti. Prešernova beseda je vzvalovila kri med borci. Dolgo v noč so še razpravljali o veliki bodočnosti, za katero je dal življenje kraški Lojz. Prešeren, v svojem življenju sam samcat, je skoraj po sto letih razplamtel grom z oblakov, ki je tresil na sovražnike našega rodu.

Pred 88 leti je v Novem mestu umrla PRIMICEVA JULIJA

Dokler bodo med Slovenci živele Prešernove pesmi in se bo slovenski človek spoštljivo klanjal Prešernovemu geniju, bo živel tudi spomin na njo, katere ime je Prešeren sam »v zlatih črkah« vrezal na posodo svoje pesmi. Primiceva Julija, hči premožne ljubljanske trgovske družine, neusojna ljubica našega pesnika, je postala življenska družica Jožefa pl. Scheuchenstuela in se z njim preselila v Novo mesto, ko je njen mož postal predsednik novomeškega okrožnega sodišča. Stanovala je v Kandiji v nekdanjem Khamovem gradiču, imenovanem Neuhof, ki leži na drugi strani ceste nasproti gradiča Kamna. Tu je dne 2. februarja 1864 po daljšem trpljenju umrla in bila 4. februarja pokopana na šmihelskem pokopališču. Med tem ko ni slovensko časopisje tistega časa niti s črko omenilo njene smrti, je notomeški dopisnik v nemškem jeziku pisanega in v Ljubljani izhajajočega časnika »Laibacher Zeitung«, sodni avskultant Franc Zorko, napisal nekaj toplih besed Primičevi Juliji v spomin. Odkril in v izvirniku objavil jih je pok. profesor dr. Alojz Turk (Slovenski jezik, IV., 1—4, str. 102—104, Ljubljana 1941). V slovenskem prevodu se te, na začetku navadnega dopisa iz Novega mesta skrite spominke besede, med katerimi Julijino ime izrecno sploh ni bilo omenjeno, glase tako:

»Novo mesto, 17. februarja. Odkar smo vam zadnjič pisali, se je v Novem mestu in njegovi najbližji okolici mnogokaj dogodilo, kar prezreti nam srce in dolžnost prepovedujeta. Naš kraj ni tak, da bi umetnosti in kur je

z njo v zvezi, rožice posipal, umetnost pri nas kot povsod na deželi v ledini počiva in spoznavalci njeni in častili so le na redko sejani; zato mnogoterega dogodka ne vrednotijo tako, kot bi po svojem bistvu zaslužili. Tako se je zgo-

Za naše pionirje

Lojze Zupanc:

VELIKAN, PASTIR IN KOZEL

Belokranjska pripovedka

V Gorjancih je živel velikan. Nič ni delal, a vseeno je dobro živel: pastirjem je kradel ovce, goved in teljad, si jih pekel na ražnju in se redil. In nj ga bilo dneva, da bi si z ukradenim živinčetom ne omastil brade.

Nekoč je mlad pastirček pasel na pašnicah ovce in koze. Največji in najlepši v vsej čredi je bil stari kozel, ki je na klje pastirjevo svireli zganjal ovce in koze v čredo.

Toda kozel je kozel! Nekega dne se je sam preveč oddaljil od črede in zašel pred skalnato votlino, kjer je domoval gorjanski velikan. Ko je velikan zagledal kozla, ga je pograbil in skrtil v skvožnjo, da bi ga naslednji dan nataknil na ražnj in si ga spekel za obed.

Pastir je iskal izgubljenega kozla. Komaj je zapiskal na svirel, že je kozel zameketal v velikanovem skrivališču.

»Vrni mi kozla!« je pastirček zaklical pred votlino. »Če mi ga ne vrneš, te bom premlatil, pa četudi si velikan!« se je junačil.

»Na mojem pašineu se je pasel, zato bo moj!« se je zadrž velikan in prilezel iz votline.

»Vrni mi kozla! Če ne, te premlatim!« je pastir ponovil grožnjo.

»Oho, tebe se pa res bojim!« se je zakrohotal gorjanski velikan. »Ali te je še kaj več v hlačah?«

»Se toliko me je dovolj, kolikor me vidiš,« je pastir pogumno odvrnil. Potlej pa je zapiskal na svirel in zapel:

»Kozel, kozel, Meketač, stresi velikana iz hlače!«

In kozel se je pognal iz votline ter se izozdal s takšno silo zaletel v velikana, da ga je pognal po strmi rebri. Velikanu je drčalo: tekel je in tekel, se lovil za breze in hraste, pulil med tekom drevje iz zemlje, a ustavitj se ni mogel. Šele v dolini, prav ob vznožju Gorjancev, se je ustavil. A kakol! Telebnil je med tekom vzrak s tolikšno silo, da se je tamka, kjer je padel, udrla zemlja v globoko drago. Preden se je pobral in prisopihal nazaj pod vrh Gorjancev, kjer je imel svojo skalnato votlino, sta pastir in kozel že zdavnaj odšla domov.

Na mestu, kjer se je velikan udrl v drago, stoji danes vas. Belokranjci so ji vzdeli ime — Drage...

Novice iz Slovenske Koroške

Da izve tudi ljudstvo na Dolenjskem kaj več iz življenja in trde borbe Koroških Slovencev, bomo v našem listu od časa do časa objavljali tudi koroške novice.

Nadvse pomembno so naši Korošci praznovali 400-letnico slovenske knjige. V Celovcu so 19. januarja odprli prvo slovensko knjigarno »Naša knjiga« kot izraz in potrdilo življenske volje in kulturnih potreb Slovencev na Koroškem. Ob tej priliki je imel v celovškem radiu govor predsednik SPZ tov. dr. Franci Zviter, ki se je spomnil 400-letnice slovenske knjige in Zupantičeve besede ob obletnici pesnikovega rojstva.

Gotovo vas bo zanimalo tudi to, da je v letošnji zimi organizirala Slovenska kmečka zveza vrsto kmetijskih in gospodarskih tečajev. Nedavno so dekleta gosposinjso-kuharskega tečaja v Borovljah privedila »poskusno pojedino«. Gosposom so se posebno izkazale z dobro in okusno pripravljanimi jedmi. Med povabljenici je bil tudi legacijski svetnik FLRJ v Celovcu tov. Mitja Vošnjak, borovljski župan in drugi, ki so bili nadvse zadovoljni.

V tej zimi so prav marljiva tudi mnoga slovenska prosvetna društva, ki prirejajo razne kulturne prireditve, igre in pevске nastope. Tako je v St. Primožu SPD »Danica« z velikim uspehom uprizorilo domačo igro »Tri sestrec«, pred igro pa sta moški in mešani pevski zbor zapela nekaj koroških pesmi. Škoda le, da Slovenci v teh krajih nimajo lastne dvorane in morajo igrati v malj gostinski sobi, medtem ko imajo dvorano Nemci — člani nemškega telovadnega društva.

Tudi Slovensko prosvetno društvo v Železni kaplji je to zimo znova zažvelo. V Narodnem domu v Doberli vasi so uprizorili dramo Vl. Pfeiferja »Rožmarin«, s katero so bili gledalci zelo zadovoljni. V Doberli vasi so morali igrati zato, ker v Železni kaplji nimajo svoje dvorane, in tamkajšnji pa smejo igrati spet le samo Nemci. Navzlic temu pa pravijo Slovenci, da ne bodo klonili in se bodo spet kmalu kaj naučili.

Med najboljšimi SPD na Koroškem je

brez dvoma »Danica« v St. Vidu, ki ima moški ter ženski pevski zbor in tamburaše, seveda pa tudi igralce. Društvo prireja izbrane igre, pred katerimi so vedno tudi predavanja, s katerimi izobražujejo ljudstvo. Posebno pozornost posvečajo knjižnici. Z njo je slovensko prebivalstvo tega okoliša vzljubilo slovensko knjigo. Med 800 prebivalci (skupno z Nemci) je v društvo včlanjenih skoraj 300 ljudi, ki hočejo kot zavedni Slovenci sodelovati tudi na kult. prosvetnem polju.

Oglasili so se tudi naši znanci iz Radiš pri Celovcu, ki so lanj gostovali s koroško pesmijo v Novem mestu in Dol. Toplicah. Sporočajo nam, da se spet pridno pripravljajo na novo turnejo po Sloveniji še v tej zimi. Tokrat bosta pela moški in mešani pevski zbor, v Jugoslavijo pa bodo prihajala tudi dekleta, ki si posebno žele videti naše morje in Postojnsko jamo. Obiskali bodo tudi Koper. Pišejo nam pa, da imajo velike težave, ker jim Nemci pri delu nasprotujejo. Zavedna slovenska dekleta hodijo navzlic visokemu smegu tudi po več ur daleč na vaje, ker hočejo na vsak način videti Jugoslavijo. Tudi mi želimo Radišanom s toplo dobrodoščilo veliko uspehov na turneji po Sloveniji.

Preko 40 koroških lovcov od Boroveli do Zilje, slovenske in nemške narodnosti, je bilo nedavno v gosteh Lovske zveze Slovenije. Udeležili so se tova na dve svinje v lovišču Krajevne lovске zveze Kočevje. Na tem obisku so bili, kakor poročajo, zelo zadovoljni. Ne morejo prehaliti vzorne ureditve lovišč in tovarštva, ki so ga doživeli med našimi lovci. Tov. Karel Prusnik opisuje med drugim, kako se je zabil koroškemu lovcu Ravterju puška, pa mu je takoj priskočil na pomoč tov. Drago Bižal in mu posodil svojo risnico. Pokazal je tovarštvo in nesebičnost, ki jo pozna le pravo lovsko in tovaršisko srce. Pohvalili so se tudi z gostoljubnostjo prebivalcev Kočevja in se jim za njihovo pozornost ponovno zahvaljuje.

Toliko za danes, drugi pa še kaj! — ar

Od samih obljub se prostor Mestne knjižnice še ne bo povečal

V Prešernovem tednu smo in ne bo napak, da se ob tej priliki ponovno spominimo tudi novomeške Mestne ljudske knjižnice. Nj menda Novomeščana, ki bi ne poznal ali vsaj slišal za več kot skromen življenski prostor te kulturne ustanove Novega mesta. Toliko je že bilo povedanega in napisanega o tem, da je morda že marsikdo vzkljnil: Ah, škoda

prelitega črnla... Spominjam se sklepa nekega pripravljalnega odbora za Prešernov teden v mestu pred dvema leti, v katerem je bilo med drugim postavljeno, da bo dolga Mestna ljudska knjižnica večje prostore tako, da bo Mestni ljudski odbor izselil iz Doma ljudske prosvete kemično čistilnico (prostor je bil takrat celo prazen in bi bila preselitev v nekaj dneh zaključena!), kateri so odločili drug lokal, v razširjene prostore pa bi se vselila knjižnica, ki bi dobila tudi čitalnico, čeprav zelo skromno. Minil je Prešernov teden, prišel drugi in z njim ponoven sklep, da se knjižnica preseli na Glavni trg v spodnje prostore obnovljene stavbe okrajnega magazina, ki bi — povejmo to navzlic plohi nasprotnih mnenj.

Tretji Prešernov teden teče od dneva, ko se je resno razpravljalo o večjih prostorih Mestne ljudske knjižnice... Kaj pravi k temu Mestni ljudski odbor Novo mesto, kaj poverjeništvu za lok. gospodarstvo, ki v 2 letih ni bilo v stanju preseliti čistilnice in pralnice iz Doma ljudske prosvete (kakor da se morajo umazane obleke sprejemati prav v domu, ki je bil in je v celoti namenjen kult. prosvetnemu življenju!!)? Ali bo res treba v Novo mesto povabiti Ribničane (Ribničani naj nam oprostojo, če jih bomo res morali poklicati na pomoč!).

Ali se ne bi merodajni ljudje, ki za to reč odgovarjajo pri MLO, v resnici zganili in popravili to kulturno sramoto? Ponovimo še enkrat: najprimernejši lokali za knjižnico so spodnji prostori okrajnega magazina, kjer bi našla lep prostor tudi čitalnica. Da je ta prepotrebna, menda ni treba poudarjati. Novo mesto naj se vendar že pridruži ostalim naprednim krajem Slovenije, ki imajo že zdavnaj knjižnice v kulturnih, dostojnih prostorih (v Celju jim n. pr. ni bilo žal preurediti v sodobno knjižnico velike prostore ene izmed mestnih kavarn!).

Če bo morda spet sprejet sklep, da Mestna knjižnica v resnici potrebuje večje prostore in čitalnico itd. — potem sklep tudi izvršimo! Spomin velikega Prešerna bomo z ureditvijo tega vprašanja v Novem mestu prav gotovo najdostojneje rešili. T.M.